

The Right to Sexual Education for Children and Adolescents: A Review of International and Iranian Documents

Zahra Ameri*

Assistant Professor, Department of Law,
Faculty of Humanities, University of
Bojnord, Bojnord, Iran

Ahmad Khosravi

Assistant Professor, Department of Law,
Faculty of Literature and Humanities,
University of Birjand, Birjand, Iran

Masoumeh Ameri

Assistant Professor, Department of Law,
Faculty of Sciences, University of
Gonabad, Gonabad, Iran

1. Introduction

The right to sexual education is an essential right for maintaining human dignity, independence, and individual value. It is also necessary for realizing and benefiting from other rights, including the right to health. Ensuring the fulfillment of this right is the responsibility of duty-bearers, who must meet their obligations so that

* Corresponding Author: z.ameri@ub.ac.ir

How to Cite: Ameri, Z., Khosravi, A & Ameri, M., "The Right to Sexual Education for Children and Adolescents: A Review of International and Iranian Documents", The Quarterly Journal of Public Law Research, Vol. 27, No. 88, (2025), 231-262.
Doi: [10.22054/QJPL.2025.80630.3012](https://doi.org/10.22054/QJPL.2025.80630.3012)

individuals can benefit from it. Parents play an important role in this area; however, the primary responsibility, as part of the broader right to education, lies with the government. In Iranian society, as an example of a traditional and religious context, sexual education has long been surrounded by ambiguity. From a legal perspective, the government's responsibility in this regard faces many challenges. In this respect, the current study aimed to explain the reasons for recognizing sexual education as a right, examining its status within both international documents and domestic laws in Iran. The innovative contribution of this research lies in its comprehensive review, analysis, and evaluation of domestic documents and laws related to sexual education in Iran. The central research question is as follows: How can the government, as the primary guardian of second-generation human rights, create the conditions necessary for realizing the right to sexual education for children and adolescents in Iran?

2. Literature Review

A review of existing studies in Iran shows that research on children's sexual education has been conducted primarily from sociological and psychological perspectives. Within the legal framework, most studies focus specifically on child sexual abuse. One of the few articles that examines the child's right to education with an emphasis on sex education reviews general laws governing education and, drawing on constitutional principles, highlights the government's responsibility to develop comprehensive sex education content. It further emphasizes the role of the media, schools, and civil society organizations in presenting such content, and the role of families in its implementation. In "Jurisprudential Review of Children's Sex Education With Emphasis on the 2030 Document of UNESCO," Farahzadi et al. (2024) conducted a comparative study on this issue, analyzing UNESCO documents alongside Islamic jurisprudence and law. Their put a particular emphasis on the UNESCO 2030 Agenda; however, their study did not address national laws and regulations.

3. Materials and Methods

As a theoretical inquiry, the present study employed a descriptive–analytical method. Moreover, the library research was used to collect the data from various documents, books, and articles.

4. Results and Discussion

The issue of sex education and governments' obligations to provide it has been emphasized in various international documents and recommendations. However, an analytical review of these documents reveals the emergence of a particular approach to sex education within the global legal system. Most of these documents emphasize the provision of school-based training to address AIDS and other sexually transmitted diseases, with the aim of equipping young people with essential knowledge before engaging in sexual activity. The focus is consistently on raising individual awareness, regardless of the type of sexual activity, while less attention is given to safeguarding the conditions of interpersonal relationships. Furthermore, many of these documents stress the education of children and adolescents in making free choices about sexual activity, often without reference to the legal or Sharia-based requirements of marriage. They recommend that sex education begin at the elementary level and continue throughout both formal and informal education. Most of these international documents also recognize premarital sexual relations, focusing primarily on health and physical well-being in sexual interactions—an approach that conflicts with the religious foundations of systems such as Iran's. At the domestic level, it is clear that Iran's legal system faces serious shortcomings in this area. Owing to traditional social norms, open discussion of sexual issues remains limited. Most existing regulations focus on the general education of children and adolescents about family life, while explicit reference to sex education is rare. Nevertheless, there remains a pressing need to provide children and adolescents with appropriate education on sexual matters.

5. Conclusion

In Iran, the government should take serious action on the crucial issue of sexual education for children and adolescents by employing various mechanisms in two main areas: discourse creation and operational empowerment. The first step toward achieving this goal is to foster a culture within families that breaks the taboo surrounding sex education. If the government seeks to implement teachings that align with national and religious values, it must move beyond silence and instead uphold the right to sexual education in accordance with Islamic standards. Within this framework, the initial priority is to identify the responsible institutions tasked with providing and supervising the implementation of education. Formal education programs should serve as the foundation. At this stage, it is essential to design and implement processes for developing national sex education curricula that are both scientifically informed and socially acceptable, tailored to the developmental capacities of children at different educational levels. The next step is training and supporting educators and health professionals. The government, civil society organizations, and health providers should invest in equipping teachers, schools, and other educational actors with the necessary resources to deliver effective programs. A further key step is the design and implementation of structured, responsive evaluation systems to monitor and adjust sex education programs, ensuring their efficiency and effectiveness. Finally, there are considerable differences between international standards and the normative values upheld in Iran. It is thus necessary to approach global agreements with caution. Officials should avoid endorsing ambiguous or broadly interpretable documents. Instead, Iran should adopt a conditional approach, signing international agreements and documents only when they can be adapted to its cultural and social context.

Keywords: Sex Education, Sex Literacy, Right to Health, Right to Education.

حق بر آموزش جنسی کودکان و نوجوانان؛ نگاهی به اسناد بین‌المللی و ایران

استادیار گروه حقوق عمومی دانشگاه بجنورد، بجنورد، ایران

زهرا عامری *

استادیار گروه حقوق، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران

احمد خسروی

استادیار گروه حقوق مجتمع آموزش عالی گناباد، گناباد، ایران

معصومه عامری

چکیده

حق بر آموزش جنسی، حقی بنیادین برای حفظ کرامت انسانی، استقلال فردی و بهره‌مندی از دیگر حقوق از جمله حق بر سلامت است. تحقق این حق مستلزم ایفای تعهدات از سوی مکلفان مانند والدین و به‌ویژه از سوی دولت است که مسئولیت اصلی را در بُعد آموزشی بر عهده دارد. این پژوهش با روش تحلیلی و مبتنی بر منابع کتابخانه‌ای نشان می‌دهد مقررات موجود در ایران عمدتاً به آموزش‌های عمومی درباره خانواده اختصاص دارند و آموزش جنسی به صورت خاص کمتر مورد توجه قرار گرفته است. با توجه به ابعاد پیچیده این آموزش‌ها، ضرورت دارد دولت با بهره‌گیری از سازوکارهای گفتمان‌سازی و توانمندسازی عملی، رویکردی جدی اتخاذ کند. در گفتمان‌سازی، تدوین مقررات و استانداردهای شفاف برای آموزش جنسی و طراحی برنامه‌های آموزشی رسمی اهمیت دارد و در توانمندسازی، تخصیص منابع برای حمایت از آموزش و آموزش‌دهندگان و اجرای برنامه‌های ارزیابی و اصلاح آموزشی باید مدنظر قرار گیرد. هدف این پژوهش، تبیین جایگاه و الزامات تحقق حق بر آموزش جنسی در نظام حقوقی ایران با تمرکز بر نقش دولت در شکل‌دهی گفتمان و تقویت زیرساخت‌های اجرایی است.

واژگان کلیدی: آموزش جنسی، سواد جنسی، حق بر سلامت، حق بر آموزش.

مقدمه

جنسی جنبه‌ای طبیعی، فطری و جدایی‌ناپذیر از زندگی انسان‌ها می‌باشد و سلامت جنسی از عناصر لاینفک حقوق همه انسان‌ها برای برخورداری از بالاترین استانداردهای زندگی است. دستیابی و حفظ سلامت جنسی بدون پرداختن به حقوق جنسی به‌دست نمی‌آیند. یکی از موثرترین راه‌های بهبود سلامت جنسی در بلندمدت، اطمینان از این موضوع است که افراد به اندازه کافی از حقوق جنسی خویش آگاهند و برای اتخاذ تصمیمات سالم در مورد زندگی جنسی خود آموزش دیده و توانمند شده‌اند. حق افراد برای دسترسی به آموزش جنسی، نقش مهمی در تحقق دیگر حقوق فرد چون حق بر سلامت، برابری و عدم تبعیض دارد. بنابراین محدود کردن دسترسی به این حق یا نادیده گرفتن آن، تحقق کامل این حقوق را تضعیف می‌کند. به عبارت دیگر آموزش جنسی هم فی‌نفسه یک حق اجتناب‌ناپذیر برای حفظ کرامت انسانی، استقلال و ارزشمندی فرد است و هم یک حق ضروری برای تحقق و بهره‌مندی از دیگر حقوق از جمله حق بر سلامت، حق آزادی از رفتار ظالمانه و غیرانسانی، حق بر حریم خصوصی، حق بر عدم تبعیض و غیره محسوب شده و هم اینکه دارای اثرات اجتماعی است، به گونه‌ای که با وجود خصوصی بودن عقد نکاح، بدلیل همین تاثیر و تاثرات اجتماعی، دولت‌ها به‌خصوص در ایران در این امر مهم دخالت می‌نمایند.

اهمیت این آموزش به‌ویژه برای کودکان و نوجوانان که در مراحل اولیه رشد هستند ضروری است. چنانکه بسیاری از روانشناسان معتقدند که اولین قدم برای جلوگیری از انحرافات جنسی به‌ویژه در کودکان و نوجوانان، افزایش مسئولیت‌پذیری و درک آنها از امور جنسی و کاهش میزان اطلاعات نادرست در این زمینه است.^۱ جوامع ملزم به فراهم آوردن شرایطی هستند که کودک و نوجوان در آن قادر به دستیابی به ظرفیت‌های بهینه خود بوده و همچنین پتانسیل شرکت کردن و مسئولیت‌پذیری در تصمیم‌گیری در مورد

1. Sehinde Akintomide Oluwatosin & O Famoriyo, "Improving Sexual Literacy Level of in-School Adolescents in Osun State, Nigeria: A Comparison of Effectiveness of Two Approaches", International Journal of Social Science & Education, Vol. 4, No. 3, (2014), at 743.

زندگی خود را بیش از پیش داشته باشد. در نیل به این هدف، آموزش و اجرای مناسب این حق و نظارت بر تحقق آن، تدبیری ضروری برای این گروه است تا بتوانند اطلاعات و مهارت‌های زندگی مناسب را که به استفاده کامل آنها از این حق بشری کمک می‌کند به دست آورند.

در ایران حامیان دیدگاه‌های سنتی مخالف آموزش جنسی، غالباً استدلال می‌کنند که آموزش جنسی می‌تواند ذهن بی‌گناه نوجوانان را فاسد و علاقه آنها را به رابطه جنسی تحریک کند. در حالیکه بنا بر مطالعات صورت گرفته، روابط جنسی قبل از ازدواج و رفتارهای جنسی پرخطر به عدم وجود یک سیستم رسمی جامع آموزش جنسی برای کودکان و یا بزرگسالان مرتبط شناخته شده است.^۱

با عنایت به اینکه حق بر آموزش جنسی در ایران با چالش‌های جدی روبرو است این پژوهش در پی پاسخ به این پرسش است که نگاه نظام حقوقی ایران به آموزش‌های جنسی برای کودکان و نوجوانان چیست؟ مسئولیت اصلی در این خصوص بر عهده کیست؟ بررسی مطالعات موجود در ایران نشان می‌دهد پژوهش‌هایی که به مساله آموزش جنسی کودکان پرداخته‌اند عمدتاً ماهیت جامعه‌شناختی و روانشناختی دارند. در چارچوب حقوقی نیز مطالعات به‌ویژه معطوف به سوءاستفاده جنسی از کودکان است. بررسی حق کودک بر آموزش با تاکید بر آموزش جنسی از معدود مقالاتی است که به بررسی برخی قوانین کلی ناظر بر آموزش پرداخته و با استنباط از اصول قانون اساسی بر تدوین محتوای جامع آموزش جنسی توسط دولت و ارائه آن از سوی رسانه‌ها و مدارس و نهادهای مدنی و به کارگیری آن توسط خانواده‌ها تاکید می‌کند.^۲ فرحزادی و همکاران (۱۴۰۳) نیز در مقاله «بررسی فقهی حقوقی آموزش جنسی کودکان با تاکید بر سند ۲۰۳۰ یونسکو» به

۱. فریده خلج‌آبادی فراهانی، «فرا تحلیل روابط با جنس مخالف قبل از ازدواج در بین جوانان در ۱۵ سال گذشته (۱۳۹۴-۱۳۸۰) در ایران»، خانواده‌پژوهی، دوره ۱۲، شماره ۳، (۱۳۹۵)، ص ۳۴۱.

۲. بنت‌الهدی نیکنامی و رضا جمالی، «بررسی حق کودک بر آموزش با تأکید بر آموزش جنسی»، هشتمین کنفرانس بین‌المللی حقوق و توسعه پایدار جامعه مدنی، شیراز، (۱۳۹۸).

مطالعه تطبیقی این موضوع در سند یونسکو و تطبیق آن با فقه و حقوق اسلام پرداخته‌اند و سخنی از قوانین و مقررات ملی نکرده‌اند.^۱

با توجه به خلاء پژوهش‌های حقوقی در پرداختن به این مقوله در عرصه داخلی، تلاش نویسندگان بر آنست تا ضمن معرفی مبانی پذیرش آموزش جنسی به‌عنوان یک حق، به تبیین جایگاه آن از منظر اسناد بین‌المللی و به‌ویژه قوانین داخلی بپردازند و مشخص نمایند در ایران دولت به‌عنوان متولی اصلی تحقق نسل دوم حقوق بشر، چگونه می‌تواند زمینه تحقق این حق را فراهم سازد. بررسی جامع اسناد و قوانین داخلی در حوزه آموزش جنسی و تحلیل و ارزیابی آن‌ها، نوآوری و وجه تمایز این پژوهش نسبت به معدود پژوهش‌های موجود است.

۱. مفهوم‌شناسی

آموزش جنسی بخشی از مفهوم کلی سواد سلامت جنسی است. سواد سلامت جنسی به مجموعه‌ای از دانش‌ها، نگرش‌ها و باورها، انگیزه‌ها و توانایی شخصی در دسترسی، درک، ارزیابی و استفاده از اطلاعات مرتبط با سلامت جنسی و باروری در زندگی روزمره به منظور مذاکره، قضاوت و تصمیم‌گیری در مورد مراقبت‌های بهداشتی جنسی، ارتقای سلامت، روابط و تندرستی گفته می‌شود.^۲ در مدیریت این مقوله، آموزش جنسی می‌تواند بسیار موثر واقع شود. مطالعات موجود نشان می‌دهند که افراد با آموزش جنسی بالاتر، سواد سلامت جنسی بالاتری دارند.^۳ در آموزش جنسی، دو نگاه سنتی و جدید قابل طرح می‌باشد. آموزش سنتی جنسی رویکردی عمدتاً بیولوژیکی داشته و بر جلوگیری از مشکلاتی مانند عفونت‌های مقاربتی یا بارداری ناخواسته متمرکز شده است. در مقابل،

۱. فاطمه فرحزادی، محمدرضا شیرازی و محمد اسدی مهماندوست، «بررسی فقهی حقوقی آموزش جنسی کودکان با تاکید بر سند ۲۰۳۰ یونسکو»، مطالعات فقه اقتصادی، دوره ۶، شماره ۵، (۱۴۰۳).

۲. زینب حمزه گردشی و همکاران، «عوامل مرتبط با سواد سلامت جنسی و باروری: مطالعه مروری دامنه‌ای»، تحقیقات سلامت در جامعه، دوره ۸، شماره ۳، (۱۴۰۱)، ص ۹۸.

3. Steve Simpson et al., "Sexual Health Literacy of the Student Population of the University of Tasmania: Results of the RUSSL Study", Sex Health, Vol. 12, No. 3, (2015), at 208.

آموزش جامع جنسی که در چارچوب حقوق بشر قابل درک است، دارای مؤلفه‌های اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، زیست‌شناختی و اخلاقی است^۱ و در آن ارائه‌کننده و آموزش‌دهنده اطلاعات، اطلاعات علمی دقیق و واقع‌بینانه در مورد جنس، هویت جنسی، روابط و صمیمیت می‌دهد.^۲ یونسکو نیز با توجه به همین رویکرد دوم، آموزش جنسی را فرآیند کسب اطلاعات و شکل‌دهی نگرش‌ها، باورها و ارزش‌ها درباره موضوعات مهمی چون هویت، روابط و صمیمیت در گستره عمومی می‌داند. در این راستا همه افراد حق آموزش موضوعات جنسی را دارند. آموزش موضوعات جنسی با ارائه اطلاعات، کشف احساسات، ارزش‌ها و نگرش‌ها به مشخص کردن ابعاد اجتماعی، فرهنگی، زیستی، روان‌شناختی و معنوی مربوط به مناسبات جنسی کمک می‌کند و مهارت‌های ارتباطی، تصمیم‌گیری و تفکر انتقادی را بهبود می‌بخشد.^۳

اصطلاحات مورد استفاده برای آموزش جنسی ممکن است منعکس‌کننده ایدئولوژی‌های ملی باشد. در برخی از کشورهای اروپای شرقی (به‌عنوان مثال اسلواکی، لهستان و مجارستان)، پذیرش اصطلاح «آموزش زندگی خانوادگی» نشان‌دهنده تأکید بر ساختار اجتماعی است. در برخی دیگر از کشورها، «جنسیت» وارد توصیف می‌شود.^۴ در ایران هم آموزش جنسی کلمه‌ای است که کمتر مورد استفاده قرار گرفته است. در اکثر تحقیقات صورت گرفته از آموزش جنسی تعبیر به تربیت جنسی گردیده است. تربیت جنسی به همه ابعاد جنسیت مانند بعد زیستی، فرهنگی - اجتماعی، روان‌شناختی و مذهبی توجه می‌کند؛ همچنین این آموزش به حوزه شناختی (اطلاعات و دانش)، عاطفی (احساسات، ارزش‌ها و نگرش‌ها) و رفتاری (مهارت‌های ارتباطی و برقراری رابطه جنسی)

1. Simon Forrest & et al., "What Do Young People Want from Sex Education? The Results of a Needs Assessment from a Peer-led Sex Education Programme, Culture", Health & Sexuality, Vol. 6, No. 4, (2004), at 339.

2. Vipin B Kumar & Pratibha Kumar, "Right to Sexuality Education as a Human Right", The Journal of Family Welfare, No. 2, (2011), at 24.

۳. ابراهیم شفیعی سروستانی، سلامت جنسی در جامعه اسلامی (سلامت جنسی؛ چیستی، چرایی و چگونگی) (تهران: مرکز پژوهش و سنجش افکار صدا و سیما، ۱۳۹۵).

4. Rachael Parker & et al., "Sexuality Education in Europe: An Overview of Current Policies", Sex Education, Vol. 9, No. 3, (2009), at 228.

مربوط می‌شود.^۱ با در نظر گرفتن همین معنا مراد از آموزش جنسی در این مقاله نیز آموزش در همین مفهوم گسترده است که دربردارنده معنایی فراتر از صرف انتقال اطلاعات است.

۲. ماهیت حق بر آموزش جنسی

آموزش جنسی نه تنها به عنوان یک موضوع مربوط به آموزش به طور عام، بلکه به عنوان بعد مهمی از سلامت جنسی تلقی می‌شود که بعد اجتماعی آن راه را برای پذیرش این مفهوم در چارچوب یک رویکرد حق محور باز می‌کند. در دستورالعمل‌های سازمان ملل، رویکرد حق محور به عنوان الگویی تئوریزه شده است که در آن هر انسانی هم به عنوان یک شخص و هم به عنوان صاحب حق شناخته می‌شود. این رویکرد باید تلاش کند تا آزادی، رفاه و کرامت همه مردم در همه جا را در چارچوب استانداردها و اصول اساسی، وظایف و تعهدات تضمین کند. در رویکرد حق محور فرمول «احترام - محافظت - اجرا» برای خلاصه کردن نقش تعهدات دولت در ارتباط با حقوق بشر افراد مطرح می‌شود.^۲ حق بر آموزش به طور عام و حق بر آموزش و تعلیم جنسی به طور خاص به عنوان مصداقی از حقوق بشر افراد در چارچوب حقوق فرهنگی در اسناد بین‌المللی مطرح شده است. حقوق فرهنگی مفهوم بسیار وسیع و گسترده‌ای است که ابعاد متعدد فردی، اجتماعی، تاریخی و جغرافیایی را در بر گرفته و با جلوه‌های مختلف آموزشی، فکری، هنری، ادبی، انسان‌شناختی و جامعه‌شناختی پدیدار می‌شود. از آنجایی که فرهنگ زاینده فکر و عمل است می‌توان گفت یک بعد از فرهنگ به آموزش مرتبط می‌شود.

از طرف دیگر حقوق بشر معاصر نظامی هنجاری است که متضمن حق‌های افراد در برابر دولت است. به عبارت دیگر کارکرد اصلی و یا هدف اصلی از وضع اسناد حقوق بشری، محدود کردن قدرت دولت در برابر افراد از طریق ایجاد تکالیفی برای دولت به نفع افراد است و دولت‌ها متعهد به تضمین این حق‌ها برای افرادند و مکلفند تمام تلاش

۱. محمد شاکرمی و همکاران، «تأثیر آموزش جنسی بر صمیمیت جنسی زنان متأهل»، روان پرستاری، دوره ۲، شماره ۱، (۱۳۹۳)، ص ۳۵.

2. David J Harris et al., *Law of the European Convention on Human Rights* (England: Oxford University Press, 2009) at 18.

خود را در تهیه و تدارک امکانات لازم به کار گیرند. میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، کشورهای عضو را به به‌کارگیری سعی و اهتمام‌شان به استفاده از حداکثر منابع موجود به منظور تامین رو به تزاید حق‌های شناخته شده در این میثاق متعهد می‌داند.^۱ یکی از حق‌های مقرر در میثاق بین‌المللی حقوق اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی حق بر آموزش است و از حق‌های نسل دوم محسوب می‌شود. تکلیف دولت‌ها در زمینه این دسته از حقوق، مانند حق‌های نسل اول صرفاً به عدم مداخله در آزادی‌های فردی خلاصه نمی‌شود بلکه تضمین حمایتی آنها در این زمینه از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است.^۲ اگرچه وظیفه اصلی در آموزش جنسی کودکان را والدین بر عهده دارند، اما حق بر آموزش به صورت کلی و حق بر آموزش جنسی به صورت خاص، شامل فراگیری معلومات از طریق آموزش و پرورش ابتدایی و عمومی و تخصصی می‌باشد که این وظیفه را خانواده‌ها به تنهایی نمی‌توانند انجام دهند، بلکه دولت نیز مکلف به انجام تعهداتی می‌باشد و انجام این تکلیف از سوی دولت منافاتی با حق والدین بر آموزش ندارد. چنانکه در تاکید بر همین موضوع تصمیم دادگاه حقوق بشر اروپایی در مورد آموزش جنسی در دانمارک قابل اشاره است. جایی که چنین آموزشی متناسب با سطح بلوغ دانش‌آموزان، از سال ۱۹۷۰ بخشی اجباری از برنامه درسی بوده است. والدین دانمارکی مدعی بودند که ارائه آموزش جنسی بر خلاف باورهای مسیحی آنها بوده و حقوق آنها به عنوان والدین را نقض می‌کند. دادگاه اعلام کرد از آنجایی که به دانش‌آموزان به شیوه‌ای صحیح، عینی، دقیق و علمی اطلاعات داده می‌شود، حقوق والدین را در چارچوب اعتقادات مذهبی یا فلسفی یا توانایی آنها در انتقال این باورها به فرزندانشان نقض نمی‌کند.^۳

نتیجه آنکه حق بر آموزش مسائل جنسی کودکان در تقسیم‌بندی حق‌ها مصداقی از حق بر آموزش کودک بوده که نوعی حق- ادعاست که ذیحق آن کودک (برابر ماده (۱) کنوانسیون حقوق کودک ۱۹۸۹) و یا کودک و نوجوان (مستفاد از شرع و قوانین و

۱. سیدمحمد قاری سیدفاطمی، حقوق بشر در جهان معاصر (تهران: شهر دانش، ۱۳۹۰) ص ۵۴.

۲. سیدمحمد هاشمی، حقوق بشر و آزادی‌های اساسی (تهران: نشر میزان، ۱۳۸۴) ص ۵۰۱.

3. Neal Dittersdorf, "Public School Sex Education: Does It Violate Parents Rights?", N.Y.U. Review of Law and Social Change, Vol. 12, No. 3, (1983), at 591.

مقررات ایران) می‌باشد و مکلف آن صرفاً دولت‌ها نبوده، بلکه علاوه بر دولت‌ها خانواده یا اولیای کودک نیز مکلف آن می‌باشند.

۳. جایگاه حق بر آموزش جنسی در نظام حقوق بین‌الملل

حق بر آموزش جنسی، مبتنی بر کرامت انسانی و اسناد بین‌المللی حقوق بشر است. استراتژی‌ها، دستورالعمل‌ها و اسناد بین‌المللی اذعان دارند که سلامت جنسی بدون رعایت، حمایت و اجرای چارچوب‌های حقوق بشر محقق نمی‌شود و رعایت تعهدات حقوق بشری برای نیل به عدالت اجتماعی، توسعه پایدار و سلامت عمومی ضروری است.^۱ هنجارها و استانداردهای بین‌المللی حقوق بشر تصریح می‌کند که هر فرد از جمله هر کودک، حق برخورداری از بالاترین استانداردهای قابل دستیابی سلامت، حق زندگی، حق جستجو، دریافت و انتشار اطلاعات از هر نوع، حق بر عدم تبعیض و برابری، حق آزادی از خشونت و حق آموزش را دارد. این حقوق به یکدیگر وابسته هستند و متقابلاً تقویت می‌شوند و همچنین مسئولیت دولت‌ها را برای تضمین این حقوق از طریق ارائه آموزش‌های جنسی ایجاد می‌کنند. اگر نوجوانان از آموزش جنسی برخوردار نباشند، این حقوق به طور کامل قابل تحقق و استفاده نیست. درک جامع از سلامت جنسی برای توانایی فرد در محافظت از سلامتی خود و تصمیم‌گیری آگاهانه درباره جنسیت ضروری است.^۲

این حق به عنوان یک حق اساسی بشری در چارچوب نظام معاهدات سازمان ملل متحد و برنامه‌های توسعه بین‌المللی مورد شناسایی قرار گرفته است. در چارچوب برنامه‌های توسعه سازمان ملل پس از سال ۲۰۱۵ مطرح شده است که باید سلامت و حقوق جنسی در اهداف توسعه پایدار به رسمیت شناخته شود، زیرا سلامت جنسی از ابعاد حیاتی توسعه است و جزء حیاتی سلامت و رفاه افراد است.^۳ برای تحقق این بعد از توسعه حق بر آموزش

1. Eszter Kismodi et al., "Advancing Sexual Health Through Human Rights: The Role of the Law", *Global Public Health*, Vol. 10, No. 2, (2014), at 253.

2. Center for Reproductive Rights, *An International Human Right: Sexuality Education for Adolescents in Schools* (New York: 2008) at 1.

3. Marleen Temmerman et al., "Sexual and Reproductive Health and Rights: A Global Development, Health, and Human Rights Priority", *The Lancet*, Vol. 384, No. 9941, (2014), at 388.

به طور عام و آموزش جنسی به طور خاص مورد تاکید قرار گرفته است. برخی معاهدات حق بر آموزش جنسی را به طور خاص مورد توجه قرار داده اند. نهادهای نظارتی این معاهدات عدم دسترسی به آموزش جنسی را مانعی در برابر رعایت تعهدات دولت در تضمین حقوق زندگی، سلامت، عدم تبعیض، آموزش و اطلاعات می دانند.

مواد ۲۴، ۲۸ و ۲۹ کنوانسیون حقوق کودک مصوب ۲۰ نوامبر ۱۹۸۹ مجمع عمومی سازمان ملل، مقررات مهمی در رابطه با آموزش کودکان و نوجوانان دارد که می تواند شامل حق آموزش جنسی باشد. این کنوانسیون از جمله وظایف دولت را تضمین دسترسی کودکان به آموزش جهت برخورداری از بالاترین استاندارد سلامت دانسته و پیشرفت کامل شخصیت، استعدادها و توانایی های ذهنی و جسمی کودکان را از مواردی دانسته است که باید جزء آموزش و پرورش کودکان باشد. کمیته حقوق کودک که نهاد ناظر بر کنوانسیون حقوق کودک است تصدیق می کند که حق بر آموزش مستلزم ارائه اطلاعات لازم برای توسعه سبک زندگی سالم است و صریحا توصیه می کند آموزش بهداشت جنسی و باروری به عنوان یک جزء اجباری در آموزش همه دانش آموزان دوره ابتدایی و متوسطه در نظر گرفته شود. در توصیه های این کمیته کشورهای عضو باید اطمینان حاصل کنند که کودکان با شروع بیان مهارت های جنسی خود، توانایی کسب دانش و مهارت محافظت از خود و دیگران را دارند.^۱

کمیته حقوق بشر (که بر میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی نظارت می کند) خواستار رفع موانع دسترسی نوجوانان به اطلاعات مربوط به اعمال جنسی ایمن شده است.^۲ این کمیته تعهد به ارائه آموزش دقیق و عینی جنسی را با حق زندگی بر اساس میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی حقوق بشر مرتبط دانست، زمانی که از لهستان خواست

1. Committee on the Rights of the Child, "General Comment No. 3, HIV/AIDS and the Rights of the Child", CRC/GC/2003/3, March 17, (2003), para 16.

2. CESCR Comm, Concluding Observations: Zambia, para. 53 (2005); Human Rights Committee, Concluding Observations: Poland, para. 11, (1999).

اطمینان حاصل کند که مدارس آموزش جنسی دقیق و عینی را در برنامه‌های درسی خود گنجانده باشند.^۱

کمیته رفع تبعیض علیه زنان^۲ از طرف‌های دولتی خواسته است تا در راستای حق بر سلامت، به‌ویژه پیشگیری از بارداری ناخواسته از طریق برنامه‌ریزی خانواده و آموزش جنسی، گام‌هایی را بردارند و میزان مرگ و میر مادران را از طریق ایمن کاهش دهند. کمیته همچنین توصیه می‌کند که آموزش جنسی در دختران و پسران نوجوان به‌طور گسترده ترویج و هدف قرار گیرد و به‌طور منظم در مدارس از جمله هنرستان‌های حرفه‌ای ارائه شود.^۳

کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی یک‌سری تعهدات محوری حداقلی را در مورد حق بر سلامتی از دولت‌های عضو میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی می‌خواهد. از جمله این تعهدات آموزش و دسترسی به اطلاعات بهداشتی در زمینه مهمترین مسائل بهداشتی جامعه است.^۴ این کمیته در بیانیه شماره ۱۴ خود در مورد حق بر عالی‌ترین استاندارد قابل حصول سلامتی، به‌طور خاص تعهد دولت به آموزش و اطلاع‌رسانی جنسی را مطرح و در مورد مسئله آموزش جنسی به‌عنوان بخشی از حقوق حیات و سلامتی بحث می‌کند.^۵ علاوه بر این به گفته کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، برنامه‌های درسی آموزش جنسی باید «با نیازهای جوامع در حال تغییر سازگار باشد و به نیازهای دانش‌آموزان در محیط‌های اجتماعی و فرهنگی متنوع آنها پاسخ دهد».^۶

1. Human Rights Committee, Concluding Observations: Poland, para. 9, U.N. Doc. CCPR/CO/82/POL. (2004).

2. Committee on the Elimination of Discrimination against Women "CEDAW Committee".

3. CEDAW Comm, Concluding Observations: Lithuania, para. 25, (2008), CEDAW Comm., Concluding Observations: Republic of Moldova, para. 31, (2006), CEDAW Comm., Concluding Observations: Turkmenistan, para. 31, (2006).

۴. احسان جاوید و صابر نیاورانی، «قلمرو حق بر سلامتی در نظام بین‌الملل حقوق بشر»، پژوهش حقوق عمومی، دوره ۱۵، شماره ۴۱، (۱۳۹۳)، ص ۵۹.

5. General Comment No. 14, "The Right to the Highest Attainable Standard of Health", (International Committee on Economic Social and Cultural Rights: 2000).

6. CESCR Comm., General Comment 13: The Right to Education, para. 6(d), (1999).

اسناد جامع دیگری نیز از الزام به ارائه آموزش جنسی در مدارس حمایت می‌کنند و در برخی موارد راهنمایی بیشتری در مورد محتوای تعهد دولت‌ها ارائه می‌دهند.^۱ در برنامه اقدام کنفرانس بین‌المللی جمعیت و توسعه^۲ به عنوان جامع‌ترین سند بین‌المللی در مورد آموزش جنسی، اشاره‌های گوناگونی به اهمیت آموزش جامع جنسی در زندگی کودکان، جوانان و نوجوانان شده و از دولت‌ها خواسته شده برنامه‌هایی شامل مکانیسم‌های حمایتی برای آموزش و مشاوره نوجوانان در زمینه روابط جنسی و برابری، خشونت علیه نوجوانان، رفتار جنسی مسئولانه، برنامه‌ریزی مسئولانه خانواده، زندگی خانوادگی، بهداشت باروری، بیماری‌های منتقله از راه جنسی، عفونت ایدز و پیشگیری از آن برای افراد فراهم نمایند.^۳

نیاز به آموزش جنسی همواره در نشست‌های منطقه‌ای و موضوعی کنفرانس بین‌المللی جمعیت و توسعه سازمان ملل مورد تاکید قرار گرفته است. از جمله کشورهای شرکت‌کننده در کنفرانس منطقه‌ای جمعیت و توسعه در آمریکای لاتین موافقت کردند که اجرای موثر برنامه‌های آموزش جنسی را از کودکی با هدف شناسایی ابعاد احساسی روابط انسانی و نیز با احترام به توانایی در حال رشد کودک و تصمیمات آگاهانه نوجوانان و جوانان در رابطه با جنسیتشان، منطبق با دیدگاه مشارکتی، بین‌فرهنگی و حقوق بشری تضمین کنند.^۴

در کنفرانس منطقه‌ای جمعیت و توسعه دولت‌های عرب، تعهد به در دسترس قرار دادن آموزش جنسی متناسب با فرهنگ و سن در مدارس و خارج از آن مطرح شده است. آموزش‌هایی که تفاوت مهارت‌های زندگی و جنسی را بیان می‌کند و برای محافظت از

1. Vipan B Kumar & Pratibha Kumar, op. cit., at 27.

2. Action of the International Conference on Population and Development (ICPD).

3. ICPD Programme of Action, para. 7.47.

4. Montevideo Consensus on Population and Development, Montevideo, Para 11, (2013).

نوجوانان در برابر بارداری‌های ناخواسته، ایدز و بیماری‌های مسری جنسی و برای تقویت ارزش‌های مدارا، احترام متقابل و خودداری از همه اشکال خشونت ضروری است.^۱

در سطح قاره‌ای نیز ما شاهد اقدام کشورها برای شناسایی حق بر آموزش جنسی هستیم. بند ۲ ماده ۱۴ پروتکل منشور آفریقایی حقوق بشر و مردم در مورد حقوق زنان در آفریقا^۲ اقداماتی را که دولت‌ها باید برای تحقق حق بر سلامت جنسی و باروری انجام دهند، تشریح می‌کند که شامل ارائه خدمات بهداشتی کافی، مقرون به صرفه و در دسترس از جمله اطلاعات و آموزش است.^۳

در سال ۲۰۰۶، وزرای بهداشت آفریقا طرح اقدامی را برای تحقق حقوق و سلامت جنسی و باروری که شامل آموزش جنسی در داخل و خارج از مدارس به‌عنوان یک استراتژی کلیدی است، به تصویب رساندند.^۴

در سال ۲۰۰۸، وزرای بهداشت و آموزش از سرتاسر آمریکای لاتین و کارائیب اعلامیه‌ای تاریخی برای توقف ایدز در منطقه از طریق اجرا و یا تقویت استراتژی‌های چندبخشی برای ارائه آموزش جنسی و ارتقای سلامت جنسی امضا کردند.^۵

توصیه‌های سازمان‌های بین‌المللی هم از نیاز کشورها برای ارائه اطلاعات دقیق و مبتنی بر شواهد در برنامه‌های آموزش جنسی پشتیبانی می‌کند. به‌عنوان مثال سازمان بهداشت

-
1. Cairo Declaration Developed at the Regional Conference on Population and Development in the Arab States, "Development Challenges and Population Dynamics in a Changing Arab World", Para 52, (2013).
 2. Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Rights of Women in Africa (The Maputo Protocol).
 3. Godfrey Kangaude, "Enhancing the Role of Health Professionals in the Advancement of Adolescent Sexual Health and Rights in Africa", International Journal of Gynecology and Obstetrics, Vol. 132, No. 1, (2016), at 105.
 4. African Union, (2006), "Maputo Plan of Action for the Operationalization of the Continental Policy Framework for Sexual and Reproductive Health and Rights 2007–2010", available at: https://health.education.resources.unesco.org/sites/default/files/resources/iiep_maputoplansrhr.pdf.
 5. Ministers of Health and Education in Latin America and the Caribbean (2008, August 1), Ministerial Declaration: Preventing Through Education, First Meeting of Ministers of Health and Education to Stop HIV and STIs in Latin America and the Caribbean, Mexico City, Mexico.

جهانی^۱ راهنمایی‌های خاصی در مورد چگونگی گنجاندن آموزش جنسی در برنامه‌های درسی ارائه داده است و توصیه می‌کند که آموزش جنسی به عنوان یک موضوع جداگانه آموزش داده شود، نه اینکه در سایر دروس گنجانده شود. چنین رویکردی بهترین راه اطمینان از این موضوع است که دولت‌ها از طریق ارائه آموزش‌های جامع، مداوم و اجباری بهداشت جنسی، به تعهد خود در زمینه ارتقای سلامت عمل می‌کنند.

در سند ۲۰۳۰ یونسکو یا بیانیه آموزش فراگیر و برابر در موارد متعددی بر ضرورت گسترش آموزش‌های جامع جنسی تأکید شده است. مهم‌ترین مفاهیم آموزش جنسی در این سند شامل آموزش‌های جامع جنسی، برابری جنسیتی، رفع کلیه اشکال تبعیض مرتبط با جنسیت و رفع کامل شکاف جنسیتی در آموزش عالی است.^۲

چنانکه ملاحظه می‌شود موضوع آموزش جنسی و تعهد دولت‌ها به تامین آن در چارچوب اسناد و توصیه‌نامه‌های مختلف بین‌المللی مورد تأکید قرار گرفته است. اما بررسی تحلیلی این اسناد نشان دهنده شکل‌گیری نگرشی خاص در حوزه آموزش جنسی در نظام حقوقی جهانی است. ابتدای بیشتر این اسناد بر ارائه آموزش‌هایی در مدارس به منظور مقابله با ایدز و بیماری‌های مقاربتی است با این هدف که جوانان پیش از آغاز رابطه جنسی به آموزش‌های لازم مجهز باشند. کیفیت رابطه برای تدوین کنندگان این اسناد اهمیت چندانی ندارد. تأکید همواره بر آگاهی فرد بوده فارغ از اینکه فعالیت جنسی او از چه نوعی است و تلاش برای ایمن کردن فضای ارتباطی کمتر مورد توجه قرار گرفته است. آموزش کودکان و نوجوانان برای انتخاب آزادانه جنسی نیز مقوله‌ای است که فارغ از وجوه قانونی و شرعی ازدواج بارها و بارها در این اسناد مورد تأکید قرار گرفته است. این اسناد مشخص می‌کنند که آموزش جنسی باید از دوران دبستان آغاز شود و در تمام مقاطع آموزش رسمی و غیررسمی ادامه یابد. اغلب این اسناد روابط جنسی قبل از ازدواج را به رسمیت می‌شناسند و صرفاً بر اصول بهداشتی و سلامت جسمی در رابطه جنسی تأکید

1. World Health Organization.

۲. سیدعلی پورمنوچهری و هادی آبانگاه، «بازشناسی فقهی تربیت جنسی و مطابقت آن با سند ۲۰۳۰»، پژوهش‌های فقه و حقوق اسلامی، دوره ۱۸، شماره ۶۸، (۱۴۰۱)، ص ۲۶.

می‌کنند. موضوعی که با مبانی مذهبی در نظام‌های دینی از جمله ایران همخوانی ندارد و لزوم در نظر گرفتن ملاحظات مذهبی، فرهنگی و اجتماعی را در پیوستن به اسناد بین‌المللی با حق شرط جلوه‌گر می‌سازد. چنانکه پیوستن ایران به سند ۲۰۳۰ در سطح داخلی در ایران واکنش‌های شدید را برانگیخت. علت ایجاد واکنش‌ها عمدتاً به عدم هماهنگی اصول مورد تأکید در این سند با داشته‌های دینی و فرهنگی جامعه ایران برمی‌گشت. واکنش‌ها به حدی بود که اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی طی جلسه‌ای به لغو سند ۲۰۳۰ رأی دادند.^۱

۴. حق بر آموزش جنسی در ایران

در جامعه ایران به‌عنوان نمونه‌ای از جامعه سنتی مذهبی، امور جنسی همیشه در هاله‌ای از ابهام قرار داشته است و حجب و حیایی که در فرهنگ وجود دارد موجب خجالت کشیدن و شرم داشتن در طرح موضوعات مربوط به امور جنسی می‌شود و در دبیرستان‌ها و دانشگاه‌ها هیچ‌گونه آموزش رسمی در زمینه سلامت جنسی ارائه نمی‌شود.^۲ از نگاه حقوقی، تأکید قوانین موجود اغلب بر صرف مقوله آموزش است.

اصل سوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، دولت جمهوری اسلامی را موظف نموده که امکانات خود را برای دستیابی به اهداف مطرح در اصل دوم در امور زیر به کار برد:

الف- ایجاد محیط مساعد برای رشد فضایل اخلاقی بر اساس ایمان و تقوا و مبارزه با کلیه مظاهر فساد و تباهی؛

ب- بالا بردن سطح آگاهی‌های عمومی در همه زمینه‌ها با استفاده صحیح از مطبوعات و رسانه‌های گروهی و وسایل دیگر؛

۱. انور یداللهی، محمدحسین زارعی و اسدالله یاور، «بررسی تطبیقی رویکرد سند ۲۰۳۰ و سند تحول بنیادین در آموزش و پرورش ایران به عدالت آموزشی جنسیتی»، پژوهش حقوق عمومی، دوره ۲۱، شماره ۶۵، (۱۳۹۸)، ص ۱۲۷.

۲. زهرا بستانی خالصی و همکاران، «تبیین راهبردهای آموزش سلامت جنسی مبتنی بر توانمندسازی: یک مطالعه کیفی»، تحقیقات کیفی در علوم سلامت، دوره ۶، شماره ۳، (۱۳۹۶)، ص ۲۵۴.

پ- آموزش و پرورش و تربیت بدنی رایگان برای همه در تمام سطوح و تسهیل و تعمیم آموزش عالی.

چنانکه تصریح گردیده است آموزش و پرورش و گسترش آگاهی‌های عمومی در همه زمینه‌ها مورد تاکید قانونگذار است. از اطلاق این مفهوم می‌توان برای برنامه‌ریزی در حوزه آموزش جنسی نیز اشاره کرد.

به‌علاوه در اسناد بین‌المللی حقوق بشری که ایران آنها را پذیرفته و تصویب کرده است نیز به این مهم اشاره شده است از جمله ماده ۲۶ اعلامیه جهانی حقوق بشر، بند ۱ ماده ۱۳ میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، ماده ۱۰ اعلامیه حقوق کودک و بند الف ماده ۵ قانون الحاق ایران به قرارداد مبارزه با تبعیض در امر تعلیمات، همگی بر نمو کامل شخصیت انسانی از طریق آموزش تاکید دارند.

از آنجا که اولاً امروزه هدف از آموزش، صرفاً یادگیری و سوادآموزی نیست، بلکه اهداف دیگری نیز از جمله ارتقای سطح فرهنگ، تحکیم بنیان خانواده^۱، تسهیل و تقویت زندگی خصوصی و اجتماعی، برقراری صلح و امنیت در کشور و امثال آن نیز مدنظر است و در ثانی آموزش فرآیندی جامع می‌باشد و به لحاظ منطقی در امر آموزش نمی‌توان به یک جنبه نگریست، بلکه تمامی ابعاد را می‌بایست در نظر گرفت. بنابراین می‌بایست در تمامی مواردی که در قوانین به امر آموزش توجه شده، به آموزش جنسی به‌عنوان بُعدی از آموزش توجه شود. موضوعی که جز در یک سند، به صراحت در خصوص کودکان و نوجوانان در قوانین و مقررات ایران مشاهده نمی‌شود. در غالب اسناد داخلی ایران مرتبط با کودکان و نوجوانان، بی‌آنکه بصورت صریح اشاره‌ای به آموزش جنسی گردد عمدتاً آموزش‌های عمومی در مورد خانواده مورد تاکید قرار می‌گیرد.

در بند چهارم «سیاست‌های کلی جمعیت»، ابلاغی مقام معظم رهبری به روسای قوای سه‌گانه و همچنین مجمع تشخیص مصلحت نظام در سال ۱۳۹۳، تحکیم بنیان و پایداری

۱. به‌عنوان مثال آمار نشان می‌دهد که متأسفانه در ایران عدم آگاهی از مسائل جنسی به‌عنوان مهمترین عامل طلاق در کشور محسوب شده است <http://seda.ir/sh/?2294058>.

خانواده با اصلاح و تکمیل آموزش‌های عمومی درباره اصالت کانون خانواده و فرزندپروری و با تأکید بر آموزش مهارت‌های زندگی و ارتباطی و ارائه خدمات مشاوره‌ای بر مبنای فرهنگ و ارزش‌های اسلامی - ایرانی و توسعه و تقویت نظام تأمین اجتماعی، خدمات بهداشتی و درمانی و مراقبت‌های پزشکی در جهت سلامت باروری و فرزندآوری مورد تأکید قرار گرفت.

در همین راستا و بر اساس بند ج ماده ۱۰۲ قانون برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، دولت موظف است بر اساس سیاست‌های کلی جمعیت و خانواده و سند جمعیت مصوب شورای عالی انقلاب در زمینه آموزش و مشاوره مستمر و مسئولانه نوجوانان و جوانان با اولویت خانواده‌ها قبل، حین و دست‌کم پنج‌سال پس از ازدواج با همکاری همه دستگاه‌های ذیربط از جمله سازمان بهزیستی با برخورداری خدمات مشاوره و روانشناسی از تسهیلات و مزایای بیمه‌های پایه و تکمیلی اقدام به عمل آورد.

آموزش قبل از ازدواج صرفاً شامل روش‌های تنظیم خانواده، مسائل مربوط به باروری و بیماری‌های ژنتیکی نیست، بلکه ابعاد وسیع‌تری چون چگونگی ارتباط با همسر و علی‌الخصوص مسائل جنسی را باید شامل شود.

در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش مصوب ۱۳۹۰، بر تهیه و تدوین محتوای آموزشی برای دانش‌آموزان برای آشنایی با ویژگی‌ها، نیازها و وظایف خانواده در چارچوب ارزش‌ها و معیارهای اسلامی، رعایت اقتضائات هویت جنسیتی (پسران و دختران) و ویژگی‌های دوران بلوغ دانش‌آموزان در برنامه‌های درسی و روش‌ها و برنامه‌های تربیتی ضمن توجه به هویت مشترک آنان) و توجه کافی به شرایط روحی دانش‌آموزان در سنین بلوغ و ارائه مشاوره و آموزش‌های دینی و اخلاقی متناسب با آنها تأکید شده است.

بی‌توجهی الگوهای رایج تربیت رسمی و عمومی به خصوصیات جنسی/جنسیتی دانش‌آموزان و تلاش برای ارائه تربیتی خنثی و غیرحساس، نسبت به تفاوت‌های جنسیتی؛ مسئله‌ای است که تا حدود زیادی از نگرش مدرنیستی به مسئله جنسیت (مبنی بر شباهت کامل به تبع تساوی کامل مردان و زنان) ناشی می‌شود. این گونه بی‌توجهی موجب شده

است تا نظام‌های فعلی تربیت رسمی و عمومی در مهمترین دوران تکوین هویت جنسی و جنسیتی افراد جامعه، از این امر مهم غافل شوند و در نتیجه تربیت یافتگان این نظام‌ها نه تنها از خلال تجارب تربیتی مدرسه تقریباً هیچ یک از انواع آمادگی‌های لازم را برای ورود به زندگی خانوادگی و اجتماعی، متناسب با خصوصیات جنسی و هنجارها و نقش‌های جنسیتی که از ایشان برحسب ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی مورد انتظار است، نمی‌یابند. سند تحول با تأکید بر تهیه محتوای آموزشی برای دانش‌آموزان با رعایت اقتضائات هویت جنسی تلاش کرده است تا نگرش ناصحیح رایج به آموزش‌های مرتبط با تکوین هویت جنسی و جنسیتی دانش‌آموزان را اصلاح کند. با این وجود و علی‌رغم مجوز و تأکید صریح سند تحول مبنی بر ضرورت پرکردن چنین خلأ مهمی، همچنان جای خالی این آموزش‌ها در فرایندهای تربیتی مدارس خالی است.

در برنامه درسی ملی که یکی از زیرنظام‌های مهم سند تحول است، به جای ارائه چارچوب دقیق‌تر و شفاف‌تر برای نحوه ارائه صحیح این آموزش‌ها، فقط به ذکر عبارت‌های کلی مبنی بر توجه به تفاوت‌های جنسیتی و بهداشت بلوغ و سلامت نوجوانی اشاره شده است. ذکر کلی این عبارت‌ها هیچ چشم‌انداز روشنی را برای تدوین محتوای آموزشی یا تربیت افرادی توانمند و شایسته برای آموزش صحیح مواجهه با بلوغ و سلامت جنسی در دوره نوجوانی ارائه نداده است. این مسئله در صورتی است که ضرورت داشت و دارد که در چارچوب برنامه درسی ملی؛ سن شروع این آموزش‌ها، چارچوب، نحوه تدوین و ارائه محتوای مرتبط با تکوین هویت جنسی و حتی نهادهای مختلف که باید در این زمینه همکاری و همراهی کنند معین شود.^۱

از معدود اسنادی که به صراحت، آشنایی با مسائل جنسی در قالب بهداشت جنسی را مورد توجه قرار داده است سند ملی حقوق کودک و نوجوان است. مطابق با بند هفت ماده ۶ سند ملی حقوق کودک و نوجوان، کودکان در آستانه بلوغ از حق آگاهی از احکام شرعی و فراگیری مهارت‌های مرتبط با بهداشت جنسی در چارچوب موازین شرعی و

۱. مصاحبه با دکتر حجت‌الله بنیادی با عنوان «جای خالی محتوای آموزشی مناسب، "بلوغ و سلامت جنسی" در مدارس»، قابل دسترس در <https://www.isna.ir/news/97030904739>

اخلاقی، متناسب با جنسیت خود برخوردارند. خانواده و دولت وظیفه دارند با رعایت حریم‌های جنسی و عفاف، از هوشیارسازی زودهنگام غریزه جنسی آنان پیشگیری کنند. این سند، سن بلوغ را نقطه آغاز آشنایی و آگاهی از مسائل جنسی دانسته و آموزش پیش از این سن را مشمول ممنوعیت قرار داده است. با این وجود مشخص نشده است که پیشگیری چگونه است و دولت چگونه باید به این تکلیف عمل کند؟

وجه دیگری که می‌توان از آن به لزوم آموزش جنسی رسید تاکید بر ارتقای سلامت جسمی افراد و طرح آن در نظام آموزشی است. در «سیاست‌های کلی ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش کشور» بر ارتقای سلامت جسمی و روحی معلمان و دانش‌آموزان و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی، تأکید و این موضوع یکی از محورهای بهسازی و اعلای منابع آموزش و پرورش به عنوان محور تحول در نظام تعلیم و تربیت کشور و بهبود مدیریت منابع انسانی برشمرده شده است.^۱ قانون تنظیم خانواده و جمعیت منطبق با این اصول به تصویب رسید. این قانون باعث شد که وزارت فرهنگ و آموزش عالی و وزارت آموزش و پرورش برای افزایش آگاهی دانش‌آموزان و دانشجویان درباره جمعیت و ارتباط آن با توسعه اقدام کند. در نتیجه، مسائل کنترل جمعیت در برنامه‌های درسی در مدارس، دانشگاه‌ها و برنامه‌های آموزشی قبل از ازدواج قرار گرفت.^۲

در سطح قوانین عادی، در قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بر حفظ سلامت جسمانی و روانی کودک تاکید شده و نادیده گرفتن عمدی سلامت و بهداشت روانی و جسمی کودک را جرم دانسته و برای آن مجازات تعیین کرده است (ماده ۴).

۵. تحلیل و ارزیابی

نگاهی به مقوله آموزش جنسی کودکان و نوجوانان در ایران نشان می‌دهد نظام قانونی در این خصوص با خلاءهای جدی روبروست. به دلیل شرایط سنتی حاکم بر جامعه، صحبت

۱. سیاست‌های کلی ایجاد تحول در نظام آموزش و پرورش کشور؛ قابل دسترس در:

<https://farsi.khamenei.ir/news-content?id=22421>

۲. قانون تنظیم خانواده و جمعیت، قابل دسترس در <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/92239>

در مورد مسائل جنسی محدودیت دارد.^۱ اغلب مقررات موجود در این حوزه معطوف به ضرورت آموزش‌های عمومی نوجوانان و جوانان در مورد خانواده است و به‌ندرت از آموزش جنسی بصورت خاص سخن رفته است. صرف‌نظر از تلاش‌های اندک در پرداختن به مسئله سلامت جنسی و حرکت به سمت تبدیل شدن به یک جامعه سالم در ایران، نیاز جدی برای آموزش مسائل جنسی به کودکان و نوجوانان همچنان باقی است. با توجه به ظرافت‌ها و ابعاد پیچیده متعدد در ارائه این آموزش‌ها، ضروری به نظر می‌رسد دولت با بهره‌گیری از سازوکارهای مختلف در دو عرصه گفتمان‌سازی و توانمندسازی عملیاتی به مسئله مهم آموزش جنسی کودکان و نوجوانان ورود جدی کند.

برای رسیدن به این هدف اولین قدم، فرهنگ‌سازی در خانواده‌ها با هدف شکستن تابوی آموزش جنسی است. اگر دولت بخواهد آموزه‌های مطلوب و متناسب با فرهنگ ملی-مذهبی خود را در جامعه پیاده کند، می‌بایست این تابوها را کنار گذارد و بجای سکوت، حق بر آموزش مسائل جنسی را مطابق با موازین اسلامی پیاده نماید.^۲

در چارچوب این قوانین، تعیین نهادهای متولی که مسئولیت عرضه و نظارت بر تحقق آموزش را داشته باشند گام نخست است لازم است تمرکز بر برنامه‌های آموزش رسمی صورت گیرد. طراحی و اجرای فرایندهایی برای تهیه برنامه‌های درسی آموزش جنسی ملی مبتنی بر علم و باورهای اجتماعی برای تمام مقاطع تحصیلی متناسب با ظرفیت تکامل یافته کودک اقدامی است که باید در این مرحله صورت گیرد.^۳ ارائه برنامه‌های آموزش جنسی در مدارس مزایای بسیاری دارد. چنین برنامه‌هایی منسجم‌تر و ساختارمندتر از برنامه‌های خارج از برنامه درسی به نظر می‌رسند.^۴ در این مسیر تعیین نیاز آموزشی در این زمینه، نقطه

۱. بتول حسین رشیدی و همکاران، «تعریف سلامت جنسی از دیدگاه متخصصین ایرانی و توصیف اجزای آن: یک مطالعه کیفی»، مجله دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران، دوره ۷۳، شماره ۳، (۱۳۹۴)، ص ۲۱۱.

۲. حسین محمدی و سیدصاحب موسوی، تربیت جنسی (مبانی، اصول و روش‌ها) (تهران: موسسه فرهنگی هنری زیتون سبز، ۱۳۹۱) ص ۵۴.

3. Douglas Kirby et al., *The Impact of Sex and HIV Education Programs in Schools and Communities on Sexual Behaviors among Young Adults* (North Carolina: Family Health International, 2006) at 9.

4. Felicity Thomas & Peter Aggleton, "School-based Sex and Relationships Education: Current Knowledge and Emerging Themes", in Vanita Sundaram & Helen

آغاز هر نوع برنامه آموزشی است.^۱ لذا لازم است تا دولت، محتوای آموزش مسائل جنسی را تعیین نماید. دولت باید با وضع قوانین در این حوزه، اطمینان حاصل کند که آموزش جنسی با کیفیت بالا که طیف کاملی از زندگی جنسی کودکان و نوجوانان را در نظر می‌گیرد، در مدارس و برنامه درسی ملی ارائه می‌شود. در این مسیر مشارکت دادن خانواده به عنوان اولین نهاد آموزش غیررسمی در برنامه‌ریزی، نظارت بر اجرا و ارزیابی برنامه‌های آموزش جنسی ضروری است.

آموزش و حمایت از آموزش دهندگان و ارائه‌دهندگان خدمات سلامت، سومین گام قابل اتخاذ از سوی دولت است. دولت، سازمان‌های جامعه مدنی و ارائه‌دهندگان بهداشت باید با تخصیص منابع لازم در حمایت از معلمان، موسسات آموزشی و افرادی که آموزش را در مدارس و محیط‌های رسمی ارائه می‌دهند، سرمایه‌گذاری کنند. این اقدام شامل آماده کردن معلمان با آموزش، نظارت و منابعی با کیفیت بالا برای اطمینان از داشتن مهارت، تخصص و پشتیبانی برای ارائه آموزش جنسی مطابق با شاخص‌های نظام فرهنگی-اجتماعی و مذهبی است.^۲ برنامه‌های درسی معلمان و ارائه‌دهندگان مراقبت‌های بهداشتی باید مرتباً بازنگری و به‌روزرسانی شود و ممکن است به مواد آموزشی جدید نیاز باشد.^۳ به عنوان آخرین گام در مسیر نیل به هدف صحیح تربیت جنسی، طراحی و اجرای برنامه‌های ساختاری پاسخگومحور برای ارزیابی و تعدیل برنامه‌های آموزش جنسی نیز به منظور اطمینان از میزان کارایی و اثربخشی این برنامه‌ها موضوع قابل توجه دیگر است. باید برای افراد این اطمینان حاصل شود که نهادها یا افرادی که موظف به حمایت از حقوق

Sauntson (eds), *Global Perspectives and Key Debates in Sex and Relationships Education: Addressing Issues of Gender, Sexuality, Plurality and Power* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2016) at 14-15.

۱. لویس مارکوس و همکاران، رفتار بهداشتی و آموزش بهداشت تئوری، پژوهش و عملکرد، ترجمه فروغ شفیعی (تهران: انتشارات خوشبین، ۱۳۹۷) ص ۵۴.

2. Thomas & Aggleton, op.cit., at 23.

3. WHO, *Developing Sexual Health Programs: A Framework for Action* (Geneva: WHO, 2010) p. 8.

جنسی می‌باشند در برابرشان جوابگو هستند. این موضوع دربرگیرنده توانایی نظارت بر حق آموزش جنسی نیز می‌باشد.

در نهایت با توجه به رویکرد نظام بین‌المللی به آموزش جنسی و تفاوت معنادار میان مفاد موردپذیرش بسیاری از اسناد بین‌المللی با مفاهیم ارزشی هنجاری مطرح در ایران، به نظر می‌رسد برای حل مسائل مربوط به اسناد بین‌المللی لازم است که ابتدا پذیرش اسناد با دقت انجام گیرد و مسئولان از پذیرش اسناد دارای ابهام و اسنادی که امکان تفسیر دارند، امتناع کنند تا نیا پذیرش اسناد را مشروط نمایند یعنی با توجه به عدم در نظر گرفتن ارزش‌ها و هنجارهای ایرانی - اسلامی در اسناد بین‌المللی، ایران پذیرش و اجرای این اسناد را به شرط متناسب‌سازی با ابعاد فرهنگی و اجتماعی خود قبول و امضا نماید.

نتیجه‌گیری

آموزش جنسی نقش اساسی در زندگی کودکان و نوجوانان دارد، آنها را در تحقق توانایی‌های بالقوه خود یاری می‌کند و توانایی آنها را در انتخاب زندگی استراتژیک برای خود افزایش می‌دهد. انکار این حق اساسی که مقدمه حق بشری سلامت می‌باشد عواقب بیشماری برای این گروه دارد. نوجوانان با فشار فزاینده‌ای در رابطه با جنسیت از یک‌سو و همچنین با کمبود منابع اطلاعاتی قابل اعتماد در مورد مسائل جنسی مواجهند. این واقعیت و پیامدهای مضر آن تا حدود زیادی با آموزش جنسی قابل پیشگیری است. در این آموزش لازم است اهمیت خصوصیات ملی و منطقه‌ای و تاریخچه‌های گوناگون فرهنگی، تاریخی و مذهبی هر جامعه مدنظر قرار گیرد. مطالعه نظام قانونی در ایران نشان می‌دهد که توجه به حق بر آموزش جنسی به عنوان یکی از ملزومات حق بر سلامت چندان که باید مورد توجه سیاست‌گذاران و قانونگذاران قرار نگرفته است. در نتیجه تکلیف دولت به عنوان متولی اصلی تامین نسل دوم حقوق بشر در این حوزه آشکار نیست. گسترش وسایل ارتباطی و اطلاعاتی و دسترسی آسان مخاطبان کودک و نوجوان به منابع اطلاعاتی ناهمخوان با نظام ارزشی هنجاری در ایران، لزوم توجه به این مقوله را بیش از پیش جلوه گر می‌سازد. گرچه در ایران به عنوان جامعه‌ای مقید به اصول و موازین مذهب اسلام باید بسیار مراقب بود که لوازم معنایی این موضوع در نظام‌های غیردینی، ناخواسته به عنوان مباحثی پذیرفته شده و

غیرقابل انکار مطرح نشود. در این راستا نقش دولت به عنوان متولی اصلی آموزش آن است که با استفاده از ظرفیت نهادهای مختلف، زمینه تحقق این حق را فراهم آورد. گفتمان سازی بر پایه وضع قوانین و مقررات مربوط به شناسایی حق بر آموزش جنسی با در نظر گرفتن مبانی اسلامی و الزام به تدوین برنامه های آموزشی، اولین گام در تحقق تکلیف دولت است. در اقدامات راهبردی و اجرایی نیز آموزش و حمایت از آموزش دهندگان و ارائه دهندگان خدمات سلامت و طراحی نظام جامعی برای ارزیابی نظارتی نتایج برنامه های آموزشی، گام ضروری دیگری است که باید تمهیدات انجام آن از سوی دولت اندیشیده شود.

تعارض منافع

تعارض منافع وجود ندارد.

ORCID

Zahra Ameri

<https://orcid.org/0000-0003-4471-573x>

Ahmad Khosravi

<https://orcid.org/0000-0001-5695-9550>

Masoumeh Ameri

<https://orcid.org/0000-0007-2791-4020>

منابع

کتاب ها

- شفیعی سروستانی، ابراهیم، سلامت جنسی در جامعه اسلامی (سلامت جنسی؛ چیستی، چرایی و چگونگی) (تهران: مرکز پژوهش و سنجش افکار صدا و سیما، ۱۳۹۵).
- قاری سیدفاطمی، سیدمحمد، حقوق بشر در جهان معاصر (تهران: شهر دانش، ۱۴۰۱).
- مارکوس لوییس، فرانسس، گلانز، کارن و رایمر، سوزان، رفتار بهداشتی و آموزش بهداشت تئوری، پژوهش و عملکرد، ترجمه فروغ شفیعی (تهران: انتشارات خوشبین، ۱۳۷۹).
- محمدی، حسین و موسوی، سید صاحب، تربیت جنسی (مبانی، اصول و روش ها) (تهران: موسسه فرهنگی هنری زیتون سبز، ۱۳۹۱).

- هاشمی، سیدمحمد، حقوق بشر و آزادی‌های اساسی (تهران: نشر میزان، ۱۳۸۴).

مقاله‌ها

- بستانی خالصی، زهرا، سیمبر، معصومه و آذین، سید علی، «تبیین راهبردهای آموزش سلامت جنسی مبتنی بر توانمندسازی: یک مطالعه کیفی»، تحقیقات کیفی در علوم سلامت، دوره ۶، شماره ۳، (۱۳۹۶).
- بنت‌الهدی نیکنامی و رضا جمالی، «بررسی حق کودک بر آموزش با تأکید بر آموزش جنسی»، هشتمین کنفرانس بین‌المللی حقوق و توسعه پایدار جامعه مدنی، شیراز، (۱۳۹۸).
- پورمنوچهری، سیدعلی و آبانگاه، هادی، «بازشناسی فقهی تربیت جنسی و مطابقت آن با سند ۲۰۳۰»، پژوهش‌های فقه و حقوق اسلامی، دوره ۱۸، شماره ۶۸، (۱۴۰۱).
- جعفریک ایروانی، نرگس و غنی‌زاده، مریم، «ضرورت آموزش مسایل جنسی به نوجوانان در پرتو مفهوم حق از دیدگاه هوفلد»، دانشگاه شهید بهشتی، ششمین کنگره ملی آسیب‌شناسی خانواده، (۱۳۹۳).
- رشیدی، حسین و دیگران، «تعریف سلامت جنسی از دیدگاه متخصصین ایرانی و توصیف اجزای آن: یک مطالعه کیفی»، مجله دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران، دوره ۷۳، شماره ۳، (۱۳۹۴).
- حسین‌زاده باردنی، خدیجه و موسوی باردنی، سید احمد، «مروری بر مقالات نگاشته شده در تربیت جنسی فرزندان از دیدگاه اسلام (در بازه زمانی ۱۳۷۵-۱۳۸۹ در ایران)»، مطالعات اسلامی زنان و خانواده، دوره ۱، شماره ۱، (۱۳۹۳).
- حمزه گردشی، زینب، شاه حسینی، زهره، موسی زاده، محمود و نعمت زاده، سمانه، «عوامل مرتبط با سواد سلامت جنسی و باروری: مطالعه مروری دامنه‌ای»، تحقیقات سلامت در جامعه، دوره ۸، شماره ۳، (۱۴۰۱).
- جاوید، احسان و نیاورانی، صابر، «قلمرو حق بر سلامتی در نظام بین‌الملل حقوق بشر»، پژوهش حقوق عمومی، دوره ۱۵، شماره ۴۱، (۱۳۹۳).
- خلیج‌آبادی فراهانی، فریده، «فرا تحلیل روابط با جنس مخالف قبل از ازدواج در بین جوانان در ۱۵ سال گذشته (۱۳۹۴-۱۳۸۰) در ایران»، خانواده‌پژوهی، دوره ۱۲، شماره ۳، (۱۳۹۵).

- رفایی شیرپاک، خسرو و همکاران، «نیازسنجی آموزش سلامت جنسی در زنان مراجعه کننده به واحد تنظیم خانواده مراکز بهداشتی - درمانی شهر تهران»، پایش، دوره ۹، شماره ۳، (۱۳۸۹).
- شاکرمی، محمد و همکاران، «تاثیر آموزش جنسی بر صمیمیت جنسی زنان متأهل»، روان پرستاری، دوره ۲، شماره ۱، (۱۳۹۳).
- صمدی، پروین و قلاوند، زهره، «سنتز پژوهی عناصر برنامه درسی تربیت جنسی در دوره آموزش عمومی»، تعلیم و تربیت، دوره ۳۸، شماره ۲، (۱۴۰۱).
- فرحزادی، فاطمه، شیرازی، محمدرضا و اسدی مهماندوست، محمد، «بررسی فقهی حقوقی آموزش جنسی کودکان با تاکید بر سند ۲۰۳۰ یونسکو»، مطالعات فقه اقتصادی، دوره ۶، شماره ۵، (۱۴۰۳).
- یداللهی، انور، زارعی، محمدحسین و یآوری، اسدالله، «بررسی تطبیقی رویکرد سند ۲۰۳۰ و سند تحول بنیادین در آموزش و پرورش ایران به عدالت آموزشی جنسیتی»، پژوهش حقوق عمومی، دوره ۲۱، شماره ۶۵، (۱۳۹۸).

References

Books

- Center for Reproductive Rights, *An International Human Right: Sexuality Education for Adolescents in Schools* (New York: International Institute for Educational Planning, 2008).
- Harris, David J. O'Boyle, Michael & Warbrick, Colin, *Law of the European Convention on Human Rights* (England: Oxford University Press, 2009).
- Kirby, Douglas, Laris BA & Rolleri, Lori, *The Impact of Sex and HIV Education Programs in Schools and Communities on Sexual Behaviors among Young Adults* (North Carolina: Family Health International, 2006).
- Thomas, Felicity & Aggleton, Peter, "School-based Sex and Relationships Education: Current Knowledge and Emerging Themes", in

Sundaram V and Sauntson H (eds) *Global Perspectives and Key Debates in Sex and Relationships Education: Addressing Issues of Gender, Sexuality, Plurality and Power* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2016).

Articles

- Dittersdorf, Neal, “Public School Sex Education: Does It Violate Parents Rights?”, N.Y.U. Review of Law and Social Change, Vol. 2, No. 3, (1983).
- Forrest Simon, Strange & Vicki, Oakley, Ann & the Ripple Study Team, “What Do Young People Want from Sex Education? The Results of a Needs Assessment from a Peer-led Sex Education Programme”, Culture, Health & Sexuality, Vol. 6, No. 4, (2004).
- Kangaude, Godfrey, “Enhancing the Role of Health Professionals in the Advancement of Adolescent Sexual Health and Rights in Africa”, International Journal of Gynecology and Obstetrics, Vol. 132, No. 1, (2016).
- Kismodi, Eszter et al., “Advancing Sexual Health Through Human Rights: The Role of the Law”, Global Public Health, Vol. 10, No. 2, (2014).
- Kumar, Vipin B & Kumar, Pratibha, “Right to Sexuality Education as a Human Right”, The Journal of Family Welfare, Vol. 57, No. 2, (2011).
- Oluwatosin, Sehinde Akintomide & Famoriyo, O., “Improving Sexual Literacy Level of in-School Adolescents in Osun State, Nigeria: A Comparison of Effectiveness of Two Approaches”, International J. Soc. Sci. & Education, Vol. 4, No. 3, (2014).
- Parker, Rachael, Wellings, Kaye & Lazarus, Jeffrey V., “Sexuality Education in Europe: An Overview of Current Policies”, Sex Education, Vol. 9, No. 3, (2009).

- Simpson Steve et al., “Sexual Health Literacy of the Student Population of the University of Tasmania: Results of the RUSSL Study”, *Sex Health*, Vol. 12, No. 3, (2015).
- Temmerman, Marleen., Khosla, Rajat, & Say, Lale., “Sexual and Reproductive Health and Rights: A Global Development, Health, and Human Rights Priority”, *The Lancet*, Vol. 384, No. 9941, (2014).

In Persian

Books

- Hashemi, Seyed Mohammad, *Human Rights and Basic Freedoms* (Tehran: Mizan Publishing, 2014). [In Persian]
- Marcus Lewis, Frances, Glans, Karen, Rymer, Suzan, *Health Behavior and Health Education, Theory, Research and Practice*, Translated by Forough Shafii (Tehran: Khoshbin Publications, 2000). [In Persian]
- Mohammadi, Hossein & Mousavi, Seyed Saheb, *Sexual Education (Basics, Principles and Methods)* (Tehran: Zeitoun Sabz Cultural and Artistic Institute, 2011). [In Persian]
- Qari Seyed Fatemi, Seyed Mohammad, *Human Rights in the Contemporary World* (Tehran: Shahr Danesh, 2022). [In Persian]
- Shafiei Sarvestani, Ebrahim, *Sexual Health in Islamic Society (Sexual Health; What, Why and Wow)* (Tehran: Center for Research and Evaluation of Radio and Television Opinions, 2015). [In Persian]

Articles

- Bostani Khalesi, Zahra, Simbar, Masoumeh & Azin, Seyed Ali, “Explanation of Sexual Health Education Strategies Based on Empowerment: A Qualitative Study”, *Qualitative Research in Health Sciences*, Vol. 6, No. 3, (2016). [In Persian]

- Farahzadi, Fatemeh, Shirazi, Mohammad Reza & Asadi Mehmandoost, Mohammad, "Jurisprudential Review of Children's Sex Education with Emphasis on the 2030 Document of UNESCO", Strategic Studies of Jurisprudence and Law, Vol. 6, No. 5, (Special Issue, (2024). [In Persian]
- Hamzehgardeshi, Zeynab et al., "Factors Associated with Sexual and Reproductive Health Literacy: A Scoping Review", J Health Res Commun, Vol. 8, No. 3, (2022). [In Persian]
- Hosein Rashidi B, Kiyani K, Haghollahi F & Shahbazi Sighaldehy S, "Sexual Health Definition from the Perspective of Iranian Experts and Description Its Components", Tehran University Medical Journal, Vol. 73, No. 3, (2015). [In Persian]
- Hosseinzadeh Bardei, Khadijah & Mousavi Bardei, Seyed Ahmad, "A Review of Articles Written on Sexual Education of Children from the Perspective of Islam (in the Period 1375-1389 in Iran)", Islamic Studies of Women and Family, Vol. 1, No. 1, (2013). [In Persian]
- Jafarbeyk Irvani, Narges & Ghanizadeh, Maryam, "Necessity of Teaching Sexual Issues to Adolescents in the Light of the Concept of Right from Hofeld's Point of View", Tehran: Shahid Beheshti University, 6th National Congress of Family Pathology, (2013). [In Persian]
- Javid, E & Niavarani, S, "The Scope of the Right to Health in International Human Rights Law", Public Law Research, Vol. 15, No. 41, (2014). [In Persian]
- Khalajabadi Farahani, F, "Meta-Analysis of Premarital Heterosexual Relationships among Young People in Iran over the Past 15 Years (2001-2015)", Journal of Family Research, Vol. 12, No. 3, (2017). [In Persian]
- Pourmanochchri, Seyed Ali & Abangah, Hadi, "Juridical Recognition of Sexual Education and Matching It with 2030 Document", Islamic Law & Jurisprudence Researches, Vol. 18, No. 68, (2022). [In Persian]

- Rafeie Shirpak, Khosro, Chinichian, Maryam, Iftikhar Ardebili, Hassan, Pourreza, Abolghasem, Ramazankhani, Ali., "Need Assessment: Sexual Health Education in Family Planning Centers", Payesh, Vol. 9, No. 3, (2010). [In Persian]
- Samadi, Parvin & Ghalavand, Zohreh, "Synthesis Research on Curriculum Elements for Sex Education in Primary Education", QJOE, Vol. 38, No. 2, (2022). [In Persian]
- Shakrami Mohammad, et al., "The Effect of Sex Education on Sexual Intimacy of Married Women", Iranian Journal of Psychiatric Nursing, Vol. 2, No. 1, (2014). [In Persian]
- Yadollahi, Anvar., Zarei, Mohammad Hosein & Yavari, Asadollah, "A Comparative Study of the 2030 Agenda Approach and the Transformation Document in Iran's Education toward Gender Educational Equality", Public Law Research, Vol. 21, No. 65, (2020). [In Persian]

استناد به این مقاله: عامری، زهرا، خسروی، احمد و عامری، معصومه، «حق بر آموزش جنسی کودکان و نوجوانان؛ نگاهی به اسناد بین‌المللی و ایران»، پژوهش حقوق عمومی، دوره ۲۷، شماره ۸۸، (۱۴۰۴)، ۲۳۱-۲۶۲.

Doi: 10.22054/QJPL.2025.80630.3012

The Quarterly Journal of Public Law Research is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial 4.0 International License